

Mijo Lončarić

KAJKAVSKA MORFOLOGIJA

Daje se pregled osnovnoga razvoja kajkavske morfologije i pregled suvremenoga stanja u govorima.

Razvoj kajkavske morfologije doveo je, kao i razvoj hrvatske morfologije uopće, do pojednostavljivanja praslavenskoga stanja, i to s obzirom i na postojeće morfoloških kategorija, i na sredstva kojima se kategorije izražavaju. Kajkavsko narječje, odnosno njegovu glavninu, u morfologiji karakteriziraju ove osobine:

- a) od inovacija: gubitak dvojine, smanjenje broja tipova deklinacija, gubitak vokativa, komparativni sufiks *-(e)š-*, gubitak nesloženih preteritalnih vremena, jedan futur *s biti*;
- b) od čuvanja starijih crta: supin, posebni oblici za DLI u množini.

1. *Dvojina*. U velikoj većini kajkavskih govora danas nema dvojine kao gramatičke kategorije. To je jedna od bitnih osobina po kojoj se kajkavština odvađa od slovenskoga jezika, odnosno po kojoj se slovenski jezik, čuvanjem duala, odvađa od hrvatskoga i drugih južnoslavenskih jezika. Kao i u većini hrvatskih i srpskih govora, u dijelu kajkavštine razvila se posebna konstrukcija s brojevima 2, 3, 4 za NA, u kojoj se pojavljuju posebni oblici imenskih riječi, uključujući glagolski pridjev radni. Primjer: *dva//tri// četiri stola stoje*¹. U govorima u kojima

¹ Izvori se ne navode jer bi to previše opteretilo tekst. Isto tako, ne navodi se druga korištena literatura, osim izuzetno ako se direktno apostrofira u tekstu. Na kraju se također ne donosi popis literature jer bi bio preopsežan (koliko i sam rad), pa upućujem na *Bibliografiju* u knjizi M. Lončarić, *Kaj jučer i danas*, Oglеди o dijalektologiji i hrvatskoj kajkavštini (s kartom narječja i bibliografijom), Čakovec 1990. U *Bibliografiji* nisu navedeni radovi koji su izašli kasnije, i to: D. Brozović, P. Ivić, *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Zagreb 1988; J. Lisac, *Iz goranskoga vokalizma*, "Zbornik za filologiju i lingvistiku Matice srpske" XXXI/2 (Novi Sad 1988), 137–175; M. Lončarić, *Rani razvitak kajkavštine*, "Rasprave Zavoda za jezik" 14, 79–104; isti, *Napomene o razvoju kajkavske akcentologije*, Prilog slavenskoj akcentologiji. "Igli méstró", Gedankenschrift für Reinhold Olesch, Köln–Wien 1990, 84–95; isti, *Prilog razvoju kajkavskog vokalizma*, "Studia phraseologica et alia", Festschrift für Josip Matešić, zum 65. Geburtstag. München 1992 (=Specimina philologiae slavicae, Supplementband 31) 323–332; A. Šojat, Lukovišće (Lakocsa), Upitnik za Hrvatsko–srpski dijalektološki atlas (grada u Zavodu

postoji ta konstrukcija imenski oblik u njoj m. r. jednak je G jd. (npr. *stola, brata*). Oblik s. r. ima nastavak -e (odnosno -e... i sl. u rezultatu neutralizacije), npr. (2,3,4) *leće, korite*. To je oblik koji ne odgovara ni jednom drugom obliku s. r., kao što ni oblik pridjeva za m. r. (npr. 2, 3, 4 *dobra stola ... su ostala* nije jednak niti jednom drugom obliku m. r. Za ž. r. oblik u konstrukciji s tim brojevima jednak je NA mn., (npr. *dve, tri ženę*). Sigurno je tu bio isti nastavak kao i u s. r. (e), ali zasad o tome nema potvrde iz živih govora.

U nekim goranskim govorima (npr. u Lokvama) poseban oblik za NA dolazi samo uz broj dva (uz 3, 4 dolazi množina), pa se tu može govoriti o pravoj dvojini (nema potvrde za druge padeže dvojine).

U većem broju govora izgubljen je svaki trag dvojine, tj. i u NA uz brojeve 2, 3, 4 dolazi množina, npr. N 2,3,4 *brati//sęla//ženę*; A 2,3,4, *brate, sęla ženę*. U rijetkim govorima uz slovensku granicu u Zagorju postoji dvojina kao u susjednim slovenskim govorima. U 16. st., sudeći po pisanim tekstovima, dvojina u kajkavštini postoji, ali samo kao fakultativan izbor.

Oblik *oči*, prema *oko*, danas pl. i-deklinacije, ostatak je dvojine.

2. Deklinacija. 1. U deklinaciji je u velikoj većini govora iz sustava nestao vokativ kao poseban padež, u čijoj se službi pojavljuje nominativ. U nekim govorima postoji vokativ kao posebna kategorija, iako poseban oblik ima samo jedna kategorija imenica – ženski hipokoristici na -a, (npr. *Bā:ra* ili *B'ara*, *V B'aro* – Bilogora, Turopolje). Susreću se ostaci V kao *Bože*, uz *Bok//Bog*, *Isuse* u većini govora.

Broj padeža se kreće od 12 do 14:

I. 12 = 6+6, po 6 u jd. i mn.: N, G, D, A, L, I,

za hrvatski jezik HFI u Zagebu); V. Zečević, *Iz kajkavske morfologije* (DL jd. a-deklinacije), "Rasprave zavoda za hrvatski jezik" 18 (u tisku ovdje).

Ivšićev rad *Jezik Hrvata kajkavaca*, "Ljetopis Jugoslavenske akademije" 48 označen je kraticom JHK. Kratica OKA znači *osnovna kajkavska akcentuacija* kako ju je opisao Ivšić u JHK, usp. i Junković 1972, Lončarić 1990.

U bilježenju fonema i glasova služim se uobičajenom kroatističkom transkripcijom. Riječi modeli – arhilekseni – transkribiraju se za kajkavštinu prema pretpostavljenom osnovnom središnjem kajkavskom fonemskom, odnosno fonološkom sustavu.

Prozodijska obilježja označuju se na dva načina. (1) Za OKA i prikaz razvoja služim se uobičajenim tradicionalnim znakovima u slavistici, tj. kada je u pitanju kajkavština onda Ivšićevim sustavom (˘, ~, ˘, -, ˘). (2) Za suvremeno stanje – ako se ne radi o citatu – upotrebljavam sustav primijenjen u OLA (Općeslavenskom lingvističkom atlasu, usp. i *Fonološke opise*). To je modificirani stariji sustav IPA (API) – starije međunarodne fonetske transkripcije. Razlika je između OLA i IPA u tome što je u OLA uveden znak za specifičnu hrvatsku uzlaznu modulaciju na dugom slogu, poseban dugouzlazni naglasak, različit od novoštokavskoga dugouzlaznoga naglasaka, obično se bilježi s ~. Na primjer, po Ivšiću je *mlātim*, po OLA *mlā:tim*, po IPA *mlā:tim*. Novoštokavsko tradicijsko /glāva/ po OLA i IPA je *glā:va*, a sličan dugouzlazni naglasak u kajkavštini po Ivšiću je *glāva*, po OLA *glā:va*. Citati se, naravno, prenose nepromijenjeno.

- II. 13 a) 6+6+1, dodaje se poseban oblik NA uz 2, 3, 4, ili
 b) samo uz broj 2 (prava dvojina)
 c) 7+6, u jednini postoji i V,

III. 14 = 7+6+1, u jednini postoji V, zatim postoji i poseban oblik za NA uz brojeve 2, 3, 4.

Od drugih sinkretizama koji zahvaćaju deklinaciju u cjelini došlo je do izjednačenja DLI u nekim istočnim govorima, i to ili fakultativno (neki međimurski govori), ili, rjeđe, potpuno (neki bilogorski govori).

2.2. Broj tipova deklinacija smanjio se na dva načina. Od sustava koji se osnivao na deklinaciji po osnovama, nastao je sustav koji se uglavnom osniva na rodu. Od dvojakih deklinacija mekih i tvrdih, *a-* i *ja-*, zatim *o-* i *jo-* (zapravo *jε-*) za muški i srednji rod, *i-* deklinacije za muški i ženski rod te konzonantskih deklinacija nastale su tri deklinacije:

(1) jedna za muški i, s nekim razlikama, za srednji rod (po nastavku G sg. nazvana *a-*vrsta);

(2) druga za imenice ženskoga roda koje u N sg. ne završavaju na konzontan (nego na *-a*), po kojoj se dekliniraju i imenice m. r. koje ne završavaju na konzontan (po G sg. naziva se *ε-*vrsta);

(3) *i-*vrsta, nastavak starih ženskih *i-*osnova.

Od starih dvojakih deklinacija, meke i tvrde, u imenica m. i s. roda ostala je razlika u *o/ε-*nastavcima (prijeglas), I sg. i D pl. za m. i s. rod, N sg. n. te G pl. za m. rod. U imenica srednjega roda ostale su karakteristike konzonantskih *ε-*, *en-*, i *es-*deklinacija.

Čuvaju se ostaci posebne sklonidbe imenica m. r. *i-*osnove – u pojedinim padežima i u pojedinim imenica, te okamenjeni oblici nekih riječi u posebnim izrazima. U G mn. dolazi nastavak *-i*, koji se u nekim govorima može vezati i uz druge imenice (a ne samo na stare *i-*osnove), obično ako riječ znači neku mjeru, npr. *mješeci*, *tjedni*, *č(ε)rv*i, *gosti*. U I jd. susreće se nastavak *-mi*: *zobmi*, *sinmi*, *prst(im)mi*. Imenica *ludi* negdje čuva posebnosti u svim padežima: G *ludi*, *ludεf*, D *ludεm*, A *ludi*, I *ludmi*. Imenica *dεn/dan* može imati osnovu *dnev-*. A mn. *gosti* čuva se u izrazu *iti vu/na gosti*, stari A jd. *muž* u izrazu *iti zamuš*.

Pregled imeničkih nastavaka

		Vrsta a		Vrsta ę (Ž+M)	Vrsta i (Ž)
		M	S		
J e d n i n a	N	ǫ	-o/-ę, -o	-a, -o	ǫ
	G	-a		-ę, -i*	-i
	D	-u, -ę, -i		-ę, -i	-i, -ę
	A	=G/N	=N	-u, -o, -a	=N
	V	(=N)	(=N)	(-o, =N)	(=N)
	L	-u, -ę, -i	=m. (-ę češće nego u m.)	=D	-i, -ę
	I	-om/-ęm, -om		-o, -u, -om, -um, -u(m), -oj	-ij-, -j-, -ǫ + nastavci ę- vrste
M n o ž i n a	N	-i	-a, -ę	-ę	-i
	G	-of/-ęf, -i(h), -i, -ǫ, -a	-ǫ, -i(h), -ę, -i, -a	-ǫ, -i(h)*, -ę, -i	-i, -i(h)*
	D	-om/-ęm, -om, -ę	=m. (-ima, -am češće nego u m.)	-am, -ama	-(i)jam, -ama, -am, -ima
	A	-ę	=N	=N	=N
	L	-ę(h), -i(h), -ima	-ę(h), -i(h), -a(h), -aj, -ima	-a(h), -aj, -am, -ama	-ę(h), -i(h), -ima, -ama
	I	-i, -mi, -ima, -ami, -imami	=m. (-ami če- šće nego u m.)	-ami, -am, -ama	-mi, -ami, -imami, -ima, -ama

U inventaru nastavaka donose se samo osnovne fonološke alternative, a kasnije se nastale pravilne fonemske promjene ne navode. Na primjer, donosi se *-o, -u, -a* za j.d. ę-vrste, jer je to stara kajkavska crta, a ne donose se nastavci u kojima je *o* zamijenjeno s *ę* (npr. u I m., n. jd.), ali se navodi posebno *-om* gdje je poopćeno, tj. jedini nastavak u nekim govorima, nasuprot alternaciji *-om//ęm* u drugim govorima.

Neki su nastavci obilježeni zvjezdicom (npr. *-i**) da bi se upozorilo na njih. Objasnjenja su u tekstu.

3. *Muški rod na suglasnik*. U imenica m. r. na suglasnik karakterističan je u znatnom broju govora sinkretizam A i G jd. i u imenica koje znače što neživo, a ne samo u onih koje znače što živo. Toga sinkretizma nema, jer se u imenica za neživo čuva starije stanje, u različitim krajevima kajkavštine, npr. u krajnjim zapadnim zagorskim govorima (Pregrada, Krapina), na Bilo-gori, u Sjevernoj Moslavini. I u govorima u kojima dolazi do sinkretizma A=G on nije potpun, tj. nije sa sigurnošću utvrđen nijedan govor gdje bi bio apsolutan. Do njega dolazi kada je A direktni objekt, bez prijedloga. Uz prijedloge, u priložnoj oznaci smjera A je jednak N, a u nekim drugim oznakama obično je jednak G. Primjeri: *Daj mi stolca, Sjedni si na stolca i na stolč, Idem v štaĝel/na vrt, Dęni v lagef*. To nije samo kajkavska pojava, karakteristična je i za sjevernu Slavoniju općenito (a i za neke druge štokavske govore), pa je nazvana slavonizmom (Lončarić 1989).

Izgubili su se rezultati II. palatalizacije (sibilarizacije) u L jd., N, L i I mn. (Sibilarizirana osnova počela je ulaziti u kajkavštinu, kao i u štokavštinu, analogijom prema L.) U N jd. provedeno je tzv. duljenje u zamjenu u imenica sa starijim kratkim cirkumfleksom, odnosno recesivnim naglaskom na kratkom slogu (*bōg – bōga*, prema *brāt – brāta*, po OKA).

U D jd. redovno je nastavak *-u*, a taj je nastavak u većine govora i u L. U nekim goranskim i zapadnim zagorskim govorima u ta dva padeža nastavak je *-y*, odnosno *-i*, a vjerojatno je stariji nastavak bio *-ę*. U L u znatnom broju govora nastavak je *-ę* (odnosno vokal koji se svodi na stariji *-ę*), npr. u Turopolju, Posavini, Zelini, Bednji. U većini tih govora susreću se i likovi s *-u*, što može biti i dubleta u razvoju samoga sustava, ali i utjecaj književnoga jezika (služenje drugim sustavom). U nekih tipova riječi L jd. označen je i prozodijski, poznati su tipovi (*na*) *potōku*, *oręhu* i D *potōku*, *oręhu* (OKA).

U G mn. dobiven je nastavak *-ov/-ęv* (danas većinom *-of/-ęf* ili sl.). Taj je nastavak (iz *u*-osnova) došao na mjesto *-ǫ* radi razlikovanja od N sg., iako je razlika između tih oblika većinom postojala i ostvarivala se prozodijskim sredstvima. U s. r. i *ę*-vrsti ostaje nastavak *-ǫ* jer nema poklapanja s drugim padežima. Uz *ov/-ęv* nema duljenja osnovnoga vokala, ali *kōń(i)*, *n'ovac*, *lōņęc* (OKA). U pojedinim govorima neke imenice čuvaju starije stanje s nultim nastavkom, posebno ojkonomi na *-ci* (odnosno *-ęc* nakon singularizacije u N), npr. (z) *Peterà:ņęc*, *Ivà:ņęc*. Također *pęņę:s*, *n'ovac*. Neki govori imaju nastavak *-ih*, odnosno *-i*, s otpadanjem *h*, iz pridjevsko-zamjeničke promjene, obično uz *-ov/-ęv*. Na varaždinskom području taj nastavak imaju imenice sva tri roda. Spomenuti je nastavak *-i* prema *i*-osnovama u nekih imenica u većini govora.

U I jd., kao i u G i D mn. (u kojem je isti nastavak kao i u I jd.) većinom se čuva razlika između stare meke i tvrde promjene u prijeglasu (alternaciji) *o/ę*, tj. prema *o* iza nepalatala dolazi *ę* iza palatala i suglasnika *c*, npr. *dečkom ~ kopačęm – očem*. Taj se prijeglas još bolje čuva u I jd. i D mn. (ako nije drugi nastavak) imenica s. r. U govorima u kojima je u nastavcima, odnosno u nenaglašenom slogu, došlo do promjene *o* (jednačenjem, neutralizacijom), ona se događa i

u ta tri padeža. Gdje je zamjena $o > e$, razlika se može i čuvati ($-em$, $-ef \sim -em$, $-ef$) i izgubiti, ako je u govoru došlo do neutralizacije e i $ę$. U trećim govorima došlo je do poopćenja nastavaka s o ($-om$, $-of$, Krapina), negdje s $o > e$ ($-em$, $-ef$, Trgovišće). Drugdje pak, zbog $-m$ ili generalne neutralizacije odnosno jednačenja s u dobiveno je $-u$ ili srednji vokal (npr. *lukum*, *gnojum*, Pušća). U govorima koji su u dodiru s novoštokavštinom susreće se u G mn. fakultativan nastavak $-a$.

U A mn. redovno je $-ę$, prema mekoj promjeni, osim što negdje imenica *ľudi*, supl. *čovek*, ima stari nastavak i -sklonidbe, tj. isti kao u N i G, ako u G nije $-ęf$, kao i $-ęm$ u D.

U L mn. obično je nastavak $-ę(h)$ ($-ie...$), većinom bez h . Katkad dolazi do jednačenja s I, obično u nastavku $-i$. Taj je padež u nekih riječi i prozodijski obilježen metatonijskim cirkumfleksom, npr. *kò:ńę* (OKA ^). U I redovan je nastavak $-i$. Susreće se i $-mi$ iz i -sklonidbe, u nekim govorima uz stare konzonantske i i -osnove, ali se veže negdje i uz druge imenice, npr. *sinmi*, *ľudmi*, *zobmi*, *ďędmi*.

U nekim govorima došlo je do sinkretizma DLI, u nastavku $-ima$, ili $-ę$ (u rijetkim govorima na istoku), odnosno sinkretizam je fakultativan (Međimurje i dr.).

U rijetkim govorima i imenice m. roda na suglasnik mogu dobiti nastavke e -vrste, npr. *ďęčkami* (Međimurje, lubbreška Podravina i dr.).

4. *Imenice srednjega roda* mogu se podijeliti na dvije skupine (kako se inače i dijele u serbo-kroatistici), i to na imenice jednakosložne i na imenice nejednakosložne sklonidbe, tj. na one koje u direktnim i u kosim padežima imaju ili nemaju isti broj slogova (*sito* ~ *sita*, *strnišćę* ~ *strnišća*, *teľę* ~ *teľęta*, *imę* ~ *imęna*). Jednakosložnoj promjeni pripadaju imenice io -osnove, a nejednakosložna je ostatak starih konzonantskih osnova. Imenice nejednakosložne promjene dijele se u tri skupine — prema proširenju osnove u kosim padežima s $(ę)t$, $(ę)n$ i $(ę)s$. Vokal $ę$ stavljen je u zagradu jer su moguće dvije interpretacije nejednakosložne promjene: ako se $ę$ u NA smatra dijelom osnove, onda se ona proširuje samo s t , n , s . U tipu *čudo* — *čudęsa* moguća je samo jedna interpretacija, tj. o je nastavak NA sg., a $-s$ je proširak osnove. Zbog uočavanja paralelizma, možda je bolja takva interpretacija i drugih dvaju tipova, iako su riječi s $-ęs$ - malobrojne (*čudo*, *teľo*, *kolo*, *ńębo*). Nastavci koji dolaze na proširenu osnovu nejednakosložne sklonidbe isti su kao i u jednakosložnoj. Srednji rod ima u NA jd. i mn. stare nastavke ($-o/-ę$, $-a$). U govorima s prijelazom $-o > -ę$ (npr. *sęľę* ~ *poľę*), što se negdje dalje neutralizacijom izjednačilo, kao i u I jd. i D mn. (v. naprijed m. r.). U ostalim padežima sklonidba se ponegdje razlikuje od promjene m. r. u L sg. i mn. U L jd. s. r. nastavak $-ę$ (odnosno njegova kontinuant) češći je nego u m. r.

U G pl. nastavak je $-a$, kao i u imenica $ę$ -vrste, pa je to bio uzrok proširenju nastavaka te sklonidbe i na druge kose padeže množine s. r. u dijelu govora.

Utvrđena su tri tipa govora. U jednim govorima cijela je množina prema *a*-deklinaciji (krapinsko područje). U drugima su izjednačeni GDL (varaždinsko područje), a u trećima samo G i D (Bednja, plješivičko područje). Većina govora ima u kosim padežima iste nastavke kao i imenice m. r., npr. D *sęlom* ~ *sęlam*, L *sęle(h)* ~ *sę:laj*, I *sęli* – *sęlami*. Kao što je već navedeno, nastavak posebnog oblika NA uz brojeve 2, 3, 4 u onim govorima koji uz te brojeve nemaju množinski oblik jest *-ę* (po neutralizaciji i *-e* ili *-a*).

U s. r. karakteristično je često prozodijsko obilježavanje mn. prema jd.; duljina osnovnoga vokala u mn. stoji obično prema kraćini u jd. Po OKA to su u mn. novi prasl. akut i metatonijski cirkumfleks, npr. *sęła*, *imęna*, prema G jd. *sęła*, *imęna*, odnosno *lęta* ~ *lęta*. (Tomu u staroštokavskim slavonskim i čakavskim govorima odgovara duljina nastavka, naglašena ili nenaglašena, npr. *selā*, *lętā*, u slovačkom duljina nastavka, a u češkom jeziku kraćina.) U suvremenim govorima akut i cirkumfleks mogu biti nepromijenjeni, mogu ostati samo kao duljina ili kao kvalitetna razlika vokala, kao i drugdje.

5. Vrsta *ę*. Jedna od ranih i važnih izoglosa na zapadu cjelokupnoga slavenskog područja jest nastavak u I jd. (*i*)*a*-osnova, tj. je li taj nastavak *-o* *i* *ę*, na isto-ku, ili stegnuto *ę*, na zapadu. Ta je izomorfa poznata i u zapadnoslavenskim jezicima i odonud se spušta na jug, upravo na hrvatsko područje, zahvaćajući sva tri hrvatska narječja – (idući od sjevera) kajkavsko, štokavsko i čakavsko. U kajkavštini ta izoglosa, čini se, nije imala pravocrtan tok sjever-jug, nego na sjeveru teče vjerojatno zapadnije, tj. Međimurje ima danas nastavak *-om*, što bi moglo upućivati na *-o* *i* *ę*, a južnije izoglosa *-u* ~ *-um*/*-om* presijeca Bilo-goru, ide istočnije. Pojava *-m* zapadnije od navedene crte ne mora ukazivati na tu staru izoglosu, porijeklo mu može biti drukčije.

U gramatičkoj strukturi navedena razlika nema većega značenja jer na zapadu kajkavštine, gdje je nastavak *-o*/*-u* (<**ę*), nije došlo do sinkretizma između I i A. Opreka se između ta dva padeža izražavala, a i danas glavninom, prozodijski: akutom na nastavku ili cirkumfleksom na osnovnom vokalu imenice (npr. I *vodō*, *krāvo* – A *vōdo*, *krāvo*). Nastavak *-m* u kajkavštini mogao je biti dobiven na tri načina, morfonološki i morfološki: a) kasnijim ujednačavanjem fonološke strukture nastavaka, tj. dodavanjem *m* na nastavak *-u*/*-o*; b) na isti način kao u štokavštini, zamjenom *v* u *-ov* (od *-o* *i* *ę*) sa *m*; c) prenošenjem “gotovoga” nastavka iz I *a*-vrste. (Junković, 1972:128, misli da u kajkavštini uopće nije bio moguć “štokavski” nastavak.) Tamo gdje je završno *-m* kasnije dodano na gotov stariji oblik, čuva se starije obilježje oblika, npr. *re:pum* (Samobor, Pušća), prema *re:pom* (Reka). U zapadnim zagorskim govorima ujednačavanje strukture nastavaka provedeno je na drugi način, dobiveno je *-oj*, kao i u susjednim slovenskim govorima.

Osim nastavka *-ę* u G jd., u nekim goranskim govorima (npr. u Delnicama) pojavljuje se nastavak *-i*, odnosno *-y*, pa je došlo do sinkretizma G=DL. Lisac

(1988:154) pokazuje da je to *-i/-y* dobiveno fonološkim putem od *-ę*, kao i u NA mn., a nije prema **-y* iz starih tvrdih osnova.

U DL jd. došlo je do polarizacije govora: većina ima nastavak starih tvrdih osnova (*-ę*), a manji dio govora (Podravina, dio Bilo-gore, Samobor) nastavak mekih osnova (*-i*). Ikavci, naravno, imaju *-i*. Poseban su problem govori u kojima je u nenaglašenom položaju došlo do neutralizacije *i=ę* (*ę* je od jata, odnosno jata i poluglasa), pa se ne može sa sigurnošću reći je li nastavak bio *-i* ili *-ę*. Za Međimurje se može pretpostaviti da je bio *-i*, jer je tako u podravskim govorima, osim rijetko pod naglaskom, a te dvije skupine govora imaju i drugih sličnosti. U Gorskom kotaru taj je nastavak mogao biti *-ę* (Lončarić, 1985b, Zečević 1992).

Uz spomenute nastavke *-o/-u* u A u rijetkim govorima javlja se *-a*, npr. u Humu na Sutli, gdje je to također refleks **o*, kao i u buzetskim govorima.

U množini u NA nastavak je *-ę* prema mekim osnovama. (Za *-i/-y* u goranskim govorima v. naprijed kod G jd.). U genitivu uz redovni nastavak *-ø*, uz prapratno prozodijsko obilježje duljine, akutskog ili cirkumfletskeg porijekla (*glāv ~ krāv*), u nekim govorima nalazimo i *-i(h)* prema pridjevsko-zamjeničkoj deklinaciji (npr. varaždinsko područje, Gorski kotar). Nastavak *-i* susreće se u nekih imenica i u drugim govorima, pod utjecajem *i*-deklinacije, i to zbog suglasničkog skupa na koji završava osnova, npr. *sestri*, *lojtri*. U Podravini, prema pridj.-zamj. sklonidbi, uz *-ø* nastavak je i *-ę* (upravo *-ę*; poopćen je naglašeni nastavak).

Nastavci DLI mn. svode se glavninom također na starije nastavke: u D i I *-am*, *-ami* (odnosno *-a.m*, *-a.mi*, ako su naglašeni, (OKA *-âmi*). U L je *-a*, *-ah*, *-aj*, što se svodi na starije *-ah*, i *-ę//ig*. U rijetkim govorima došlo je, ili dolazi, do sinkretizma DLI, u nastavku *-ama* (Međimurje), kao u štokavskim govorima, ili *-am* prema D (Reka).

U nekim bilogorskim govorima ujednačuju se DL, npr. *kravam*, prema I *kravami*.

6. *Vrsta i*. Imenice ženskoga roda na konzontant sačuvale su posebnu sklonidbu. U NA i L jd. te u G mn. prozodijski su obilježeni neki tipovi: u NA jd. duljenje u zamjenu (npr. *kôst - kôsti*, OKA). U L jd. i G mn. duljina je cirkumfleksnog porijekla (*kôsti*, prema D *kôsti*). U I jd., nastavak je isti kao u *ę*-vrste, s time što se u većine govora u imenica ispred nastavka *-o(m)//-(u)m* nalazi *-j-* ili rjeđe *-ij-*. U L, odnosno DL, rijetko je nastavak *ę*-vrste, npr. u *pę:čę* (Bilo-gora).

U mn. su nastavci ovi: u D *-(j)am*, *-ęm*, u L *-(j)a*, *-(j)ah*, *-(j)aj*, *-ę(h)//-ig*, I *-mi*, *-(j)ami*, *-imi*, *-imami*, a u govorima sa sinkretizmom tih padeža *-(j)am*, *-ima*. Udvojeni nastavak *-imami* javlja se u rijetkim govorima, obično uz stare dualne oblike (npr. *jočim'ami*, Podravina).

Od imenica stare konzontantske *er*-osnove *mati* i (*k*)*či/šči* u kosim su padežima zadržale proširenu osnovu s *er*. Prva je prešla u *ę*-vrstu, a druga u *i*-vrstu. Imenica *mati* može negdje imati i nastavke *i*-vrste s *-(j)*: *-om/-am/-ami*. Obje u N mogu imati oblik akuzativa (*mater*, *kčęr*).

Skлонidba *u*-osnova ž. r. posve je nestala. Imenice te osnove prešle su među *a*-osnove (*svekrva*, *cirkva*), samo su *krv* i *ľubav* prešle u *i*-vrstu.

7. *Pridjevi*. Znan dio govora čuva razliku između određenog i neodređenog vida pridjeva, i to prozodijskim sredstvima, osim u m. r. jd. gdje je razlika i u nastavku *-e/-ø*, prema *-i*. U određenih pridjeva osnovni vokal ima obično duljinu, akutskog ili cirkumfleksnog porijekla (*mlādi*, *bogāti*, *dōbri* prema *mladā*, *dobrā*, *bogāta*). Razlika može biti i u mjestu naglasaka, npr. *vel'ika* (< *v'elika*) odr., prema *v'elika* (< *vel'ika*) neodr. (Bilo-gora).

U većem dijelu kajkavštine došlo je do narušavanja posebne službe određenoga i neodređenoga vida pridjeva, osobito u atributivnoj službi. U predikativnoj službi razlika između vidova bolje se čuva. Pri neutralizaciji prevladava određeni oblik pridjeva.

8. *Pridjevsko zamjениčka deklinacija*. U pridjeva i drugih pridjevskih riječi – pridjevskih zamjenica, rednih brojeva, participa – stvorena je od prijašnjih triju deklinacija jedna jedinstvena deklinacija, po kojoj se dekliniraju i određeni i neodređeni pridjevi, osim u N sg. U nekim govorima (pridjevske) zamjenice zadržale su neke posebnosti, iako je upravo stara sklonidba pridjevskih zamjenica pobijedila, osim u jd. ž. r.

Što se tiče nastavaka pridjevsko-zamjениčke promjene za m. i s. jd. situacija u GDL otkriva jednu od najstarijih izoglosa u kajkavskoj zapadnoj i jugozapadnoj periferiji, na prijelazu u slovenski jezik i čakavštinu; radi se o tome jesu li tu prodrli zamjениčki nastavci s *-o(ga)//-e(ga)*, kako je u kajkavštini i štokavštini, ili postoji kontinuitet nastavaka složene zamjениčke promjene s *-ē-* od *-a ĩe-*, kao u slovenskomu jeziku i susjednoj čakavštini. Neki periferni zapadni kajkavski govori imaju te druge nastavke.

Glavnina kajkavštine ima prijeglas, čuva razliku između stare tvrde i meke (zamjениčke) promjene u GDL jd. m./s., NA s. r., tj. iza nepalatala su *o*-nastavci, a iza palatala *e*-nastavci (npr. *dobr-oga* ~ *vruč'-ega*). Zbog fonemskog je razvoja suvremeno stanje različito. U plješivičkoprigorskim govorima prijeglas se čuva kao *-e(ga)* prema *-i(ga)*. U govorima u kojima je u gramatičkim morfemima došlo do zamjenjivanja *o > e*, dobiveno je *-e(ga)* prema *-ega*. Tamo gdje je došlo do neutralizacije *e = e*, nastavci su izjednačeni. U nekim govorima došlo je do popćenja *o*-nastavaka (npr. *vruč'oga*, Turopolje). Neutralizacijom, odnosno zamjenjivanjem *o > e/u* u nekima od tih govora dobili smo izjednačene nastavke s *e(ga)* ili *-u(ga)*.

Sibilarizirana osnova (DL jd. ž., NL mn.) izgubila se bez traga. Morf *-a* u G jd. m./s. *-og/-eg//-a* došao je iz imeničke promjene *o*-osnova. U I sg. m./s. i u kosim padežima mn. odlučivalo se između *e-* i *i-* nastavaka stare tvrde i meke pronominalne deklinacije. U glavnini govora prevladali su tvrdi nastavci (*-em*, *-e(h)*, *-emi*), a u manjem broju govora meki (*-im*, *-ih*, *-imi*). U G mn. negdje se nametnulo *-jo/-ju* iz duala (*-e*)-*jo/-ju*, (*-i*)-*ju/-jo*, čemu je rjeđe dodano i *-f*

(-e-jo-f...) U sjevernomoslavačkim govorima nastavak je *-ija*, iz novoštokavskih govora. U ponekim govorima na istoku gdje je došlo do sinkretizma DLI nastavci su obično *-ema/-ima*, rjeđe *-ami*.

U jd. ž. r. prevladala je imenička sklonidba, jedino se u D uz obično *-e*, *-i* na istoku rjeđe susreće i *-oj*.

U G i D m./s. većinom se upotrebljavaju duži likovi na *-ga*, *-mu*, rj. *-mę*, a u L stariji lik na *-m*, ali dolazi i do mijesanja s D.

Gdje postoji prijelaz *-m > -n*, do njega dolazi i u pridj.-zamj. sklonidbi.

Pridjevsko-zamjenička sklonidba

		M	S	Ž
J e d n i n a	N	-(e)ǫ, -i; -i (<i>odr.</i>)	-o/-e, -o	-a
	G	-oga/-ęga, -oga, -og(a)/-ęg(a)		-ę
	D	*Xmu, *Xm(e)		-e, -i, -oj
	A	=N/G	=N	-o, -u
	L	*-Xm, *Xmę		=D
	I	-em, -im		-o, -u, -om, -um
M n o ž i n a	N	-i	-a, -e	-e
	G	-e(h), -i(h), -e/i+jo/ju(+f), -ija		
	D	-em, -im, -ima		
	A	-e	=N	=N
	L	=G, -ima		
	I	-emi, -imi, -ima, -ami		

*X = vokal kao u G

Donose se likovi nastavaka i oni s fonemskim promjenama ako su uvjetovali promjene u sustavu.

9. Brojevi. Redni brojevi mijenjaju se kao pridjevi. Od glavnih brojeva broj *jeden* (*jen..*) mijenja se također kao pridjev. Broj *dva*, za m. i obično za s. r., *dve* za ž. r., a negdje i za s., zatim *tri*, *četiri* (*čęter, štiri..*), a većinom i dalje do 10, imaju u kosim padežima D *-em, -im, I -emi, -imi, -ema, G -e/-i + -jo/-ju(-f)*.

U brojevima od 11 do 19 stara sveza dala je sufiks *-najst* (*jėđėnajst*, *dvanajst*). Brojni pridjevi, priloz i imenice od broja 4 dalje imaju infiks *-ėr-* (npr. *četvėri*).

10. *Komparacija*. U komparativu je sufiks *-ėš-* (*-jėš-...*) rjeđe *-ėjš-* i *-ėj* (Gorski kotar), prevladao kao opći u nekom govoru (npr. *slab-ėš-/-ėj-/-ėjš-i*). Sufiksi *-š-*, *-j-* u pojedinim se govorima vežu, više ili manje, uz pojedine pridjeve, odnosno njihove tipove, npr. *gorši*, *gorji*, *vėkši*, *legli*. U *mlajši*, *slajši*, *rajši* morf *j* ostatak je starije komparacije pridjeva na *d*, gdje je dobiveno **d'*, što je na dijelu kajkavskoga područja dalo *j*, a oblik komparativa tih pridjeva, s dodanim *š*, proširio se na velikom području gdje *d'* nije dalo *j*.

Uz sintetički komparativ običan je i perifrastički s komparativom *bolj/bol(ę)*.

Superlativ se tvori prefiksacijom komparativa s predmetkom *naj-* (npr. *najstareši*).

Komparativ načinskih priloga obično je jednak NA jd. sr. r. pridjeva, a u dijelu govora taj komparativ ima nastavak *-ę:*, koje je naglašeno (npr. *glasn'ę:* i *glasn'ę(:)šę* u Podravini).

11. Zamjenice

1. Nekim značajkama u razvoju zamjenica pridaje se u kroatistici velika važnost, iako se razvoj svodi na fonološku razinu. Tako se i tri hrvatska narječja nazivaju po imeničkoj zamjenici za stvar. U kajkavštini njezin je osnovni lik *kaj* (od starije zamjenice **ka-ǰb*, kao u slovenskom jeziku, a ne od zamjenice *čb*, kao u čakavštini i štokavštini). Fonološkim razvojem dobiveni su različiti likovi (*koj*, *kej*, *ke*; u starijoj literaturi govorilo se i o *kekavcima*, Rešetar 1907). U G je redovno osnova sa *s* (*čęsa*, rjeđe *čęga*), prema dubleti u deklinaciji starog *čb*. Na istoku se rjeđe susreće *što* i *šta*.

Neodređene i opće zamjenice obično su pravilne prema *kaj* (*ni-/nę-kaj*), a na zapadnoj periferiji susreće se *nič(ar)*.

Divergentan je razvoj zamjenice za osobu, koja potječe od starijega **kǰ-to*. Obična su tri osnovna lika *gdo* (*do*, *du...*), *što* (*štę*) i *ko* (*ke*, *kie...*) u centru i na istoku. Prvi odgovara slovenskomu razvoju *gdo* i naslanja se na (*g*)*da* i (*g*)*d-ęji*. Drugi odgovara razvoju u glagola *štęti* (**<hǰtęti*). Neodređene zamjenice glase: prema (*g*)*do*, *ni/nę-gdo*, a prema *što* – *ni/nę-šće* (*niša*, *nješći...*), što je od *(*ni*)*htože*. Na manjem području na jugozapadu zamjenica je *ki*.

2. U ličnih zamjenica formiran je sustav klitika u tri zavisna padeža, kao i u cjelini hrvatsko-srpskoga dijasistema. Starim dativskim enklitikama dodane su *mu*, *jęlji* (rjeđe *joj*), *mę*, *tę sę*, *ga*, *jolju*, *ję* (A s. r.). Tamo gdje su bili jednosložni oblici, stvoreni su u jd. novi dvosložni *męnę*, *tębę*, *sębę*, *nęga*, *męni...* U mn. u D i L jednosložni oblici mogu biti naglašeni i nenaglašeni *nam*, *vam*, *nas*, *vas*, uz *nęm*, *nim*, što može biti također nagl. i nenagl. Postoji negdje i nenagl. *jim*.

3. Naglašeni oblici za 3. l. jd., kao i posvojne zamjenice za 3. l. (*nęgov*, *nęjin/nęzin*, *nihov*) dobili su "epentetsko" *n* nastalo od *n* iz prijedloga *vǰ(n)...*

početnoga *j-* starih oblika. Kasnije se opet glasovnim putem negdje dobilo *jemu*, *jęga*, *jęnga*, denazalizacijom ili rastavljanjem *n* na *j* i *n*.

Za 3. l. ž. r. neki govori nemaju posvojne zamjenice, u toj službi upotrebljava se G lične, npr. *nę* (*brat*). U posvojnih zamjenica u mnogim govorima došlo je do kontrakcija: u plješivičkim i drugim govorima nalazimo *ma* (< *moja*), *mę* (< *moję*).

U kosim padežima dva su tipa kontrakcija, s *-ę-* i *-o-*, npr. *mę:ga*, *tvę:ga* u Podravini i drugdje, *mo:ga*, *tvo:ga* (sjeveroistok).

4. Osnova *k/t-olik-* obično ima u umjesto *o* (npr. *kuliki*, *tuliki*).

Pokazne zamjenice imaju većinom oblik *of* (*ov*), *tę*, *on*, *ovę*, *onę* za 3. l. i *vęne*, rjeđe *ovaj*, *taj*, *onaj*. Na zapadnoj periferiji susreće se i *ta*, *tisti* (Gorski kotar). Sklanjaju se po jedinstvenoj pridjevsko-zamjeničkoj promjeni, jedino N sg. m. ima, kao što se vidjelo naprijed, poseban oblik s (*ov/on*)-*ę* ili (*ov/on...*)-*ę*.

5. Zamjenica **vьs'ь* u glavnini govora glasi *vęs* (*v*)*sa*, (*v*)*sę*... s kasnijim otpadanjem inicijalnog *v-* na većini područja. U manjem broju govora došlo je do metatakse, pa je dobiveno *svaj*, *sva...*, *saf*. Negdje su s oblicima te zamjenice jednaki sačuvani oblici stare zamjenice *sь*, koji se obično čuvaju u nekim čestim priložnim izrazima (npr. *sęga vuletja*, *sę jęseni/zimę*; Gregurovec). Ostaci su obični u priložima kao *nočęs*, *snočka*, *letos*. Prema **vьsak-* obično je *sak-*, rjeđe i *svak-*.

6. Atributna upitno-odnosna zamjenica glasi obično (*k*)*tęri*, *štęri* (s prijelazom *kt->ht->št-* (kao u *što*), rjeđe *ki*, *kiri* (Gorski kotar), *koi* (na istoku).

12. *Glagoli*. Karakteristika je južnoslavenskih idioma, nasuprot istočnojužnoslavenskima, da se raznolikost glagolskih kategorija i oblika s obzirom na praslavensko (i prahrvatsko) stanje znatno smanjila. Ipak su značajke kajkavskoga glagola, posebno npr. na prozodijskoj razini, veoma karakteristične, čak i u općeslavenskom pogledu.

Kajkavski glagol, u glavnini govora, pozna ove kategorije:

1. aspekt (nesvršeni i svršeni vid);
2. vrijeme, s paradigmama: prezent, perfekt, pluskvamperfekt, futur;
3. način: indikativ, imperativ, kondicional I. i II, optativ;
4. stanje: aktiv, pasiv;
5. broj: jednina, množina;
6. lice: tri lica (u sg. i pl.);
7. infinitne oblike:
 - a) infinitiv, supin,
 - b) prilog (istovremeni),
 - c) pridjeve: radni, trpni,
 - d) imenicu.

S obzirom na aspekt, kajkavština nema većih posebnosti u usporedbi s drugim južnoslavenskim i uopće slavenskim jezicima. Neki je glagol svršen ili nesvršen — u svim svojim oblicima, pa i u pridjevu trpnom koji ima, odnosno može imati, sve druge osobine pridjeva; to se može reći i za imenicu, jer je obično imaju samo nesvr. glagoli. (O svr. glagolu i izricanju budućnosti v. dalje.) Rijetki su glagoli dvovidni, npr. *večerjati*, *obedovati*. Obično su po dva glagola u paru, tako da je jedan parnjak jednoga, a drugi parnjak drugoga vida, ili jedan, obično neprefigiran nesvr. glagol može tvoriti par s više svrš. prefigiranih glagola, npr. *dojti* svr. ~ *dohažati* nesvr.; *peći* nesvr. — *speći*, *napeći*, *dopeći* svr. Složeni glagoli tvore derivacijom nove nesvr. parnjake, npr. *napećati*, *dopećati* itd.

U Vedešinu i Umoku dolazi do narušavanja kategorije vida pod utjecajem mađarskoga jezika.

1. *Infinitiv i supin*. Razlikuju se, u većini govora infinitiv i supin, negdje samo u nesvr. glagola (npr. Podravina). Kajkavština je po tome, kao i slovenski i lužičkosrpski jezik, među rijetkim slavenskim idiomima koji su ga sačuvali. Supin se upotrebljava kao dopuna glagolima kretanja, npr. *idem spà:t*, prema *ne morem sp'ati* (OKA *spât* ~ *spàti*).

U nekih je glagolskih tipova u inf. novi prasl. akut, npr. *tręsti*, *dõjti*, prema prez. *tręsęm*, *dõjdęm*, što pokazuje da se ne radi o novijoj pojavi, novijoj generalnoj dezoksitonezi. Tu je akut opća hrvatska pojava, zahvaća i zapadnoštokavske i čakavske govore, npr. u staroslavenskim govorima imamo *tręsti*, u Senju *tręst*. Taj akcent odgovara zapadnom štokavskom *dõc(i)*, *tręst(i)*, što nije od novoštokavskoga *dóc(i)*, *klęt(i)* zbog jednog sloga, nego od *dõci*, *klęti*. Osim toga, novoštokavski govori u takvim primjerima zadržavaju uzlazni naglasak i u jednosložnim riječima nakon otpadanja *-i*, npr. *dóc*, *klęt*. U kajkavštini je npr. *klę:la*, *trę:sla*, što je u dvije vrste govora različitog porijekla. U glavnini govora to je *tręsla*, *klęla*, s novim prasl. akutom, a u manjem broju govora na istoku to je od *klę:là*, *trę:slà* u OKA, što odgovara naglasku u *rū:ka*, *glā:va* od *ru:kà*, *gla:và*.

U nekim govorima na sjeveroistoku, u ozaljskom kraju, u sufiksu *-nu/-no* glagola II. vrste prodrlo je *i* iz IV. vrste (npr. *vikniti*). U rijetkim bilogorskim govorima po ispadanju zanaglasnog *i* dobiveno je slogotvorno *ŋ* (npr. *vi:knt*, Povelić). Supin se u većini govora razlikuje od infinitiva time što ne završava na *-i* kao infinitiv. U nekih glagola tomu se pridružuje i prozodijska oznaka — kao *sp'ati* ~ *spà:t* (OKA *spàti* — *spât*), također *br'ati* ~ *brà:t*, *pr'ati* ~ *prà:t*, *p'iti* ~ *pì:t*. U govorima s neprenesenom silinom s kratkog središnjeg sloga jest *kop'ati* ~ *k'opat*, *vi:k'ati* ~ *v'i:kat*, *voz'iti* ~ *v'ozit* itd. U govorima s ograničenim mjestom naglasaka na predzadnjoj mori riječi (na posljednja dva sloga riječi) također je *plak'ati* (< *plākati*) ~ *pl'akat*. U govorima u kojima je otpalo u nekim kategorijama nenaglašeno *-i*, pa otpada i u infinitivu, ostala je samo prozodijska opreka, npr. oblici *k'opat*, *vi:kat* jesu i infinitiv i supin. Zbog toga većina glagola ima taj sinkretizam, ali *sp'at* inf. ~ *spà:t* sup., isto tako *br'at*, *pr'at*, *kl'at*, *p'it*, *j'est* ~ *brà:t*, *prà:t*, *klà:t*, *pì:t*, *jèi:st*. Govori koji fonološku opreku u modulaciji imaju i u

kratkom slogu razlikuju supin i po tome u nekoliko glagola, npr. *órat* inf. ~ *òrat* sup. isto tako *kós(i)t* inf. — *kòsit* sup. U nekima je zapadnim zagorskim govorima u takvim primjerima *or'ati* inf. ~ *or'at* (< 'orat) sup. (npr. u Bednji) slično kao u slovenskom jeziku. Veća je razlika u *glę:t* sup. ~ *glę:d'ęti/glę:dęti/ględęt* inf.

2. *Sustav vremenskih paradigmi.* U svim govorima postoji perfekt — (opće) prošlo vrijeme, koji se tvori od nesvršenog prezenta glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog (*jęsi vidęl, vidęl sęm*).

U nekim govorima postoji i pluskvamperfekt, koji se tvori od perfekta glagola *biti* i pridjeva radnog (*bil sęm vidęl*). Nesložena su se preteritalna vremena (aorist i imperfekt) izgubila. U 16. st. aorist je još postojao, barem u dijelu govora, dok se imperfekt upotrebljavao samo još u književnom jeziku. Ostaci aorista glagola *biti* čuvaju se u tvorbi kondicionala (*došęl//došla ... bi*). Danas se u mnogim govorima čuva i petrificirani oblik aorista za 1.l.jd. — *ręko*, kao modalna riječca (partikula), poštapalica npr. '*O:n je, r'ęko, sà:m d'ošęl*. Prošlost se izriče i kondicionalom, i to u dva slučaja: prvo, kao i u štokavskim govorima i u književnom jeziku, za radnju koja se u prošlosti ponavljala (npr. *Svaki bi dan išęl na poļę jako rano*); drugo, kao dokaznik, tj. u navođenju tuđih riječi i sl. (npr. *Gda bi to vidęl, otišęl je*, običnije: *Dok je to vidęl...*). Druga služba danas nije obična, ali je bila veoma česta u starom kajkavskom književnom jeziku.

Futur se tvori (s malim izuzecima) od svršenog prezenta glagola *biti* i pridjeva radnoga (*došęl bum//bom*).

Budućnost se obično izriče i prezentom svršenih glagola, npr. *buš došęl (zutra) k męni i dojdeš (zutra) k męni*. (U štokavskim govorima koji su osnovica književnom jeziku i u standardu, to se ostvaruje samo u zavisnim rečenicama, npr. *Ako dođeš (sutra) k meni, ...*)

3. Present

Lični su morfemi:

<i>Jd.</i> 1. -m (-n)	<i>Mn.</i> 1. -mo, -mę
2. -š	2. -tę, -štę
3. -ę	3. -u/-o, -ę -ju/-jo, -du/-do

Prezentski su tematski vokali, morfi:

a) -ę- vrste: I (1-4), II, npr. *plęt-ę-m, vikn-ę-m*

b) -(j)ę- vrste: I, V, VI, npr. *ču-ję-m, pi-ję-m, diž-ę-m* (nepal. + j = pal.),
kupu-ję-m

c) -i- vrste: III, IV, npr. *vid-i-m, krič-i-m, misl-i-m*

d) -a- vrsta: V, npr. *kop-a-m*.

Morf ispred nastavka imaju u 3. mn. samo glagoli s tematskim -a- (V/1). Nastavci u tom licu drugih glagola mogu se smatrati amalgamom u kojemu je sadržana oznaka i za prezent i za lice (i broj).

Nastavak 2. mn. -štę (danas -šte) običan je u Gorskom kotaru.

Nastavak 1. jd. *-m* potječe od (pet) atematskih glagola. Samo oblici (*h*)oću i neg. *neću* zadržali su starije stanje, ali samo s *-u* (a ne i s *-o*). Negdje je analogijom i u tih glagola *-m* – (*h*)očekm, *nečekm*. Od drugih atematskih glagola obično je u 2. mn. *ješte, poveste, rj. daste*, prezent *je:m* (*jiem, jeim...*). Drugo 1. jd. glagola *biti* glasi samo (*je*)si.

Neki glagoli na *-ati* (V. vrsta) imaju (kao i u štokavštini) dvostruki prezent, po 1. razredu (npr. *sipam*) i 2. razr. (*sipļem*).

Glagoli 4. razr. I. vrste u najvećem su broju govora protegli palataliziranu osnovu i na 3. mn. npr. *peč-u/-eju*, prema *peč-u* (neki govori na Bilo-gori i dr.).

Prema starom **-o* u 3. mn. većinom je pravilno *-o* ili *-u*, kao i *-e* od **-e*. U znatnom broju govora poopćen je navezak *-jo/-ju* iz *a*-glagola ili rjeđe *-do/-du* (manje područje na JZ), i to rjeđe kao jedini nastavci a obično kao dubletni uz stariji kraći nastavak, npr. *berę-jo/-ju, berę-do/-du, leti-jo/-ju...* uz *ber-u/-o, let-e*. Poopćenje *-j/d-o/-u* poznaju i neki drugi, npr. slavonski (staro)štokavski govori.

Prema zamjениčkim kraćim oblicima stvoreni su i kraći oblici nesvršenog prezenta glagola *biti* i prezenta *šteti* pomoćnih glagola, npr. *jesem ~ -sem ... jesu ~ su, (h)oču ~ ču*. Kraći su oblici klitike, obično enklitike, rjeđe i proklitike (npr. *Bi:l_si... Si_bi:l*). Oblik za 3. l. jd. *je* može biti i naglašen, ali je ponegdje stvoren i dulji oblik *jeje*.

Nastavak *-me* (i *-me*, u govorima s neutralizacijom dvaju *e* ili samo sa zavrtvorenijim izgovorom *e* u nenagl. položaju) dolazi u centralnim i sjeverozapadnim (centralnim zagorskim) govorima, npr. u Trebarjevu, Cerju kod Sesveta, Biškupcu kod Zeline, oko V. Trgovišća, Zlataru, Bednji). To je vrlo stari dubletni nastavak u kajkavštini, potječe iz prasl. doba. Nije nastao od *-mo*, što dolazi u obzir samo kada bi glasilo *-me*, a ne i *-me* (kao što misli npr. Peco 1989). To je stara veza sa slovačkim i češkim jezikom. (Ne postoji veza sa prizrensko-timočkim govorima, u smislu paralele koju navodi Brozović 1988.)

Likovi *-mu, -mo*, kao i *-mo* nisu poseban, drugi nastavak, već fonetski (fonološki) razvoj istoga starijeg nastavka *-mo*. Lik *-mu*, dijelom i *-mo*, mogao je nastati na dva načina: (1) neutralizacijom *-o* i *-u* u nenaglašenom slogu (npr. Međimurje, gornjosutlanski dijalekt), i (2) utjecajem kontaktnog difuznog niskog nazala, slično kao *un 'on', unda, 'onda'* (Bilo-gora).

Gdje je na kraju riječi u nastavku došlo do neutralizacije $m > n$, u 1. jd. lični je nastavak *-n* (npr. *vidin* u Gorskom kotaru).

U prezentu novi metatonijski cirkumfleks dolazi u glagola s prezentskom osnovom na *e* te i – glagoli I, II, III, IV. i V. vrste, npr. *pįjem, gįnem, vįdim, mįslim, ręžem*, a novi prasl. akut u *a*- i *i*-glagola, npr. *pi:t'ati ~ pī:tam, vi:k'ati ~ vī:čem, mla:t'iti ~ mlā:tiš*. (To u ruskom odgovara naglasku na idućem slogu ili na drugom dijelu punoglasja, npr. *pit'aješ, mol'otiš*.) Novi prasl. akut u primjerima kao *pītam, mlātim* opća je hrvatska osobina. Kao i drugdje, specifičnim

promjenama u pojedinim akcentuacijskim tipovima govora refleksi su danas različiti, opća je duljina ili njezin kvalitativni refleks.

4. *Imperativ*. Za kajkavštinu je karakterističan imperativni morf *e*, koji se od glagola I. i II. vrste proširio, u većini govora, i na množinu *i*-glagola (III. i IV. vrsta). Prema *digni*, *dignete* i *pili*, *pilitę* dobili smo i *pilętę*. U dijelu govora popćen je u mn. morf *i*, pa imamo nastavak *-itę*, npr. *dignitę* (samoborski kraj, Bilo-gora i dr.). U nekim zagorskim govorima *-ę* se javlja i u *a*-glagola, i VI. vrsti, samo tamo je *-ę* i u sg., npr. *kopeę*, *kopętę* od *kopati* (Gregurovec). No to će tamo biti fonetska pojava *-ai > e* kao i *kę < kaj* 'što'. Negdje je taj način tvorbe fakultativan (Bednja).

Četiri su vrste nastavaka u imperativu:

	Sg. 2.	Pl. 1.	2.
a.	-i	-emo	-ętę
b.	-i	-imo	-itę
c.	-j	-jmo	-jtę
d.	(j) -ǫ	(j)-mo	-(j)tę

Morf u zagradi (*j*) znači da on dolazi prije navedenih nastavaka, npr. *pij-ǫ-tę*, *čuj-ǫ-tę* *sej-ǫ-te*, *kupuj-ǫ-tę*. U glagola s visokim prednjim osnovnim vokalom taj se morf gubi, u nekim govorima posve, a većinom fakultativno, npr. *pi(j)-tę*, *se(j)-tę* 'sijte.' Nastavke s morfom *j* imaju gl. s prezentskim *a*-nastavcima.

U glagola koji imaju u 2. pl. isti prezentski i imperativni nastavak, oblici prezenta i imperativa razlikuju se prozodijski, npr. *pi:l'itę* prez. ~ *pī:litę* imp. U sj. Moslavini i nekim bilogorskim govorima otpada nenaglašeni stariji kratki *i*, a u prezentu prema starijoj duljini ostaje, npr. *pi:li(tę)* prez. ~ *pī:l(tę)* imp. U podravskim govorima koji imaju djelomično ograničenje naglaska na dva zadnja sloga, svi glagolski oblici imaju silinu na tim slogovima, osim imperativa, npr. *pi:l'iti*, *pi:l'ila*, *pi:l'ite* prez., ali *p'i:lite* imp. (Š.-Bukovica, Otrovaneć)

Glagoli s dvojnim prezentom mogu imati i dvostruki imp., npr. *sipaj(tę)* i *sipli(tę)*.

Distribucija pojedinih načina za tvorbu imperativa varira od govora do govora i s obzirom na tip glagola.

Za većinu kajkavštine karakteristični su stari imp. s jotiranim *d* u atematskih glagola *jesti* i *pove(s)ti*, npr. ob. *ječ(tę)*, *poveč(tę)*, *poveč(te)*, rjeđe *j'ež*, *p'ovež* (Reka). Negdje je *jej(te)* i *povej(te)*. Glagol *vidęti* može imati imp., uz obično *vidi*, *vidęte* *vič(te)*, rjeđe *viž* zatim *viš(tę)* prema prezentu. Dok su se kod imenica rezultati II. palatalizacije izgubili (do 16. st.), u glagola se oni čuvaju u znatnom broju govora, npr. na Bilo-gori, u sjevernoj Moslavini, u nekim zagorskim govorima. Imperativ glasi u tim govorima obično *pęčętę*. U nekim je pojedinačnim govorima tamo *pęč(i)*, kako je redovno u glavnini kajkavštine. U kajkavskom knji-

ževnom jeziku redovni su također bili oblici sa sibiliziranom osnovom. U govori-
ma u kojima se čuva sibilizirana osnova u imperativu se često čuva palatalizi-
rana osnova u 3. l. pl. glagola 4. razreda I. vrste.

Imperativ za 1. pl. nije običan. Zapovijed se za 3. l. izriče opisno, obično rječ-
com *naj*, rjeđe *nek(a)* i *da*, s odgovarajućim licem prezenta, npr. *naj//n ek kopa*,
spi, da strięla vu te puknę.

Imperativi kao *budi, daj* i sl. mogu se upotrijebiti za izricanje molbe, želje za
3. l., npr. *ne daj vam Bog zdravęe, budi te sram*.

5. *Kondicional. Optativ*. Dva su kondicionala: I, ili sadašnji, i II, ili prošli.
Kondicional II. rjeđi je. (O izricanju prošlosti kondicionalom v. 11.2.) Kondicional I.
tvori se od oblika *bi* i pridjeva radnog. Oblik *bi* petrificirani je nenaglašeni lik aoris-
ta glagola *biti* za 2. i 3. l. sg., koji je jednak za sva lica, npr. *đelal(-a/i) bi*.

Kondicional II. tvori se od kondicionala glagola *biti* i pridjeva radnog, npr.
bil bi đelal, bila bi đelala, bili bi đelali.

Optativ, oblik nekih glagola za izražavanje želje, jednak je glagolskom pri-
djevu radnom, npr. *živęli*.

6. *Pridjev radni*. Glagolski pridjev radni specifičan je slavenski oblik, koji
se mijenja, odnosno slaže sa subjektom u rodu i broju, i po tom je "pridjev", ali se
ne deklinira. Drugo su pridjevi koji su nastali od radnog pridjeva. U kajkavštini
je za taj pridjev karakteristična prozodijska obilježnost, bogata i raznolika. Sli-
čno je i u nekim štokavskim govorima, npr. u istočnohercegovačkima, ali na dru-
gi način, te u slovenskom jeziku. Dakle, to je zapadnojužnoslavenska karakteris-
tika. (Za kajkavštinu je to najbolje i veoma detaljno obradio *Junković*, 1972.) Iv-
šić, koji je u JHK utvrdio kategorije koje su u kajkavštini (OKA) obilježene
prozodijski, za određivanje i podjelu kajkavštine po akcentuaciji, upravo po sud-
bini metatonijskog, novog cirkumfleksa, uzeo je primjer radnog pridjeva (oblik
m.r. jd. glagola *posekel*). Novi cirkumfleks nalazimo dakle, u primjerima m.r. jd.
kao *posękel*, što se i čuva u konzervativnim govorima (kao *posę:kel*), u drugima
je metatonirao u akut (*posę:kel//pos ig:kel*), u turopoljsko-posavskima doživio je
metataksu (*p'osękel* prema *pos'ękli*), a u nekima se čuva samo duljina (modula-
cija nije fonološka, *pos'e:kel*, Podravina, ili se duljina prefonologizirala u kvalite-
tu (Međimurje, gornjosutlanski dijalekt). U ž.r. jd. cirkumfleks je u primjerima
kao *plākala, držāla, pręla*, a novi akut u *smejāla, brāla, platīla, rāsla*.

Glagolski pridjev radni ima samo šest oblika: po tri roda za jd. i mn. Sufik-
salni mu je morfem *l*, na koji dolazi morfem za rod i broj (*-s, -a, -o; -i, -ę, -a*).
U većini se govora nastavak *-l* čuva nepromijenjen. U sjeverozapadnim zagor-
skim govorima prešao je u *-u* (*w*), a u nekim pojedinačnim govorima razvoj je
išao dalje, pa je danas *v* ili čak *f* (neki govori u varaždinskom kraju, Gorskom
kotaru). Susreću se i govori u kojima je otpao, npr. *ću, iši* (neki varaždinski go-
vori te jedan izoliran govor – Ruševac, na Bilo-gori).

U nekim govorima koji čuvaju *-l* ono otpada iza *r*, npr. *hmę:r*, *z'apęr* prema *hmę:rla*, *zapę:rla* i *pr'ęl*, *p'ękel* (Gregurovec).

7. *Glagolski prilog*. U većem broju govora razvio se poseban nepromjenljivi oblik, kao i u druga dva hrvatska narječja, koji izriče popratnu radnju, paralelno s drugom radnjom, dakle istovremenu, koji je nazvan glagolski prilog sadašnji. U većini govora izgubio se glagolski pridjev prošli. Oba su postojala u ranijem razvoju kajkavštine, prije su upravo bili participi, pridjevi, koji su se sklanjali. Dobra su posvjedočeni u pisanim spomenicima i književnosti.

Glagolski prilog tvori se na dva načina: (1) kao i u štokavštini gl. prilog sadašnji, tj. tako da se 3.l. mn. doda nastavak *-ći* – *id-o/u-ći*; (2) dodaje se na isti oblik sufix *-čki* ili *-čkę*, npr. *sedę:čki*, *sedę:čkę*. Obično supostoje obje tvorbe. U nekim govorima otpada *-i* u nastavku *-ći*.

8. *Glagolski pridjev trpni* jedini je pravi particip u suvremenim govorima. Može imati osobine pravoga pridjeva, tj. određeni i neodređeni vid i komparaciju, ako to dopušta glagolsko značenje, ali redovno zadržava specifično glagolsko obilježje – aspekt, npr. *plaćen svr.* – *plaćan nesvr.* Gdje postoji razlika u određenosti, imaju je i ti pridjevi, npr. *plaćen ~ plaćeni*. Negdje se može komparirati, npr. *spęčen ~ spęčen'eši*.

Tvori se od prijelaznih glagola sufixsima:

- n *dan*, *pospan*,
- an *kopan*,
- ęn (*s*)*plęten*, *pęčen* (s palataliziranom osnovom u I, 4),
- jęn *vmorjęn*, *stišńęn*, *zvożęn*, *vlouļęn* (*-ęn* s jotiranom osnovom),
- t *pręklet*, *zbit*.

Postoji razlika između govora u distribuciji nastavaka, npr. *obrńęn* i *obrnut*, *dan* i rjeđe *dat*.

Metatonijski cirkumfleks dolazi u tom pridjevu u dva slučaja: a) stara metatonija, npr. *dān* ili *dāt*, prema inf. *d'ati* (OKA *dāti* < **dāti*); b) "kajkavska metatonija", tj. nastanak je karakterističan za kajkavštinu, npr. *viżęn*, *mūćen*, *dęlan*. Cirkumfleks može biti prema prezentu, npr. *viđim*, *dęlam*.

Zusammenfassung

KAJKAVISCHES MORPHOLOGIE

Es wird ein Überblick der Entwicklung der kajkavischen Morphologie und ein Überblick der morphologischen Eigenschaften der zeitgenössischen kajkavischen Mundarten gegeben.

Die Entwicklung der kajkavischen Morphologie, wie der kroatisch-serbischen Morphologie überhaupt, führte zur Vereinfachung des urslavischen morphologischen Systems, und zwar wie in bezug auf die Zahl der morphologischen Kategorien, so auch in bezug auf die Mittel für den Ausdruck dieser Kategorien. Das Kajkavische – die kajkavische Dialektgruppe der kroatischen Sprache ("kajkavsko narječje") – charakterisieren folgende morphologische Züge:

a) von den Innovationen: Verlust des Duals, Verringerung der Zahl der Deklinationsstypen, Verlust des Vokativs, das Komparativsuffix $-(e)š-$, Verlust der nichtzusammengesetzten Pretäritzeiten, ein Futur (mit *biti*);

b) von den alten Zügen: das Supinum, besondere Formen für DLI Pl.